

РЕЦЕНЗІЯ

Каплінського Василя Васильовича, доктора педагогічних наук, професора кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського на дисертаційне дослідження ДУЧЕНКО АННИ ВАСИЛІВНИ «ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ» поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта 01 Освіта/Педагогіка

Спершу про загальне враження про роботу. Дисертація, в якій пропонуються шляхи розв'язання актуальної проблеми, пов'язаної з формуванням професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки справила досить приємне враження і читалась з інтересом і задоволенням. Це те дослідження, яке не боїшся хвалити, бо для цього є всі підстави. *По-перше*, робота цікава одночасно і в науково-теоретичному і в практичному аспектах, вона не відірвана від реальності і цілковито відповідає замовленню освіти і держави в сучасних умовах; *по-друге*, вона багата за своїм змістом і збагачує цікавими інноваційними методичними пропозиціями; *по-третьє*, лаконічність – робота (а це дуже рідко буває), повністю звільнена від зайвої інформації, яка відволікає і ускладнює усвідомлення змісту (образно кажучи, можна провести паралель з майбутньою скульптурою, працюючи над якою дисертантка відсікала все лишнє); *по-четверте*, серед чималої кількості проаналізованих дисертацій дане дослідження відрізняється тим, що навіть після кожного параграфа даються досить чіткі і лаконічні висновки, за якими досить легко можна з'ясувати для себе сутність змісту параграфа. В цьому і ще **в своїй науковій культурі** дисертація є прикладом і зразком, на якій можна орієнтуватись іншим дослідникам; *по-п'яте*, кожний розділ і підрозділ змісту роботи пронизаний власними поглядами і власною позицією.

Говорячи про безперечну актуальність дослідження, хочу звернутись до двох цитат зі змісту роботи. Перша належить українським культурологам.

які «б'ють на сполох» стверджуючи, що масова культура (а я, перефразувавши, сказав би масова безкультура) «стала серйозною загрозою для самобутньої української культурної традиції, загрожує втратою духовності, перешкоджає збереженню культурної самобутності, формує нігілізм, створює умови, за яких можливе знецінення цінностей». Друга належить авторці дисертаційного дослідження: «Проте на сучасному етапі розвитку суспільства, незважаючи на негативні прояви, культура стала основою цивілізації і є частиною свідомості людей, що враховує сучасні реалії та формує ціннісні орієнтири».

Акцентуючи на актуальності досліджуваної проблеми, автор цілком доречно розглядає її серед низки суміжних проблем, що виникають у процесі формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов, а саме: вплив масової культури, низька культурна зрілість, вплив субкультури на студентів та їх професійне становлення, а також вплив інтернет-або кіберкультури на формування вчителя іноземних мов.

Особливу увагу хочу акцентувати на гармонійній структурі роботи. У підрозділах кожного розділу відображається чітка послідовність і логіка наукового пошуку. У першому за чіткою логікою –

від методологічних і теоретичних позицій формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов в процесі фахової підготовки,

через аналіз основних проблем формування професійної культури, глибоку і всебічну характеристику категоріального поля з метою чіткого визначення ключового поняття «професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов»,

до обґрунтованого визначення компонентів та виокремлення критеріїв, показників та рівнів оцінювання сформованості професійної культури.

Не часто можна спостерігати таке повне і водночас лаконічне обґрунтування і таку переконливу характеристику організаційно-педагогічних умов, досить вдало визначених дисертанткою, оскільки всі вони у комплексі є **саме тими чинниками**, які сприяють успішному

формуванню професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки. Тут також має місце чітка логіка:

від забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату для покращення мотивації до навчання та формування професійної культури.

до спрямування майбутнього вчителя іноземних мов на професійний саморозвиток та набуття особистісного досвіду професійної культури у процесі фахової підготовки.

через процес інтеграції спеціальних дисциплін із культурологічними знаннями на основі впровадження сучасних інноваційних технологій навчання, які контекстно проаналізовані авторкою. Така логіка наукового пошуку цілком доцільно завершується аналізом інформаційно-методичного простору, побудовою структурно-функціональної моделі професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки та експериментальною перевіркою ефективності організаційно-педагогічних умов.

Звертаючись до змісту теоретичного розділу важливо відзначити, що аналіз базових понять дослідження: «культура», «професійна культура», «професіоналізм», «професійна компетентність», «культурологічна компетентність», «інноваційні технології», «інтерактивні технології навчання», «інформаційні технології навчання» завжди супроводжується власною думкою і власною позицією Анни Василівни. Саме тому такий підхід, поєднаний з глибоким термінологічним аналізом ключових понять, дозволив поповнити категоріальне поле теорії і методики професійної підготовки педагога авторським поняттям «професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов» як сукупність професійних і культурологічних знань, умінь та навичок, необхідних для ефективної діяльності у професійній сфері, що сприяє здатності оволодівати, сприймати та транслювати знання, інтегрувати вміння та навички в культурні процеси суспільства через призму мовних, етичних, духовних, моральних орієнтирів. Професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов є особистісним утворенням, що потребує

розуміння та поваги не лише до рідної культури, а й сприймання інших культур, здатності до мультикультурної взаємодії та професійної ідентифікації у процесі соціалізації. Я навів це авторське визначення цілком, оскільки воно вдало вміщує в собі всі складники цього феномену, є лаконічним і по праву може зайняти своє місце в тексті наукової новизни.

Основою науково-педагогічного дослідження або компасом, який спрямовує дослідницькі дії на результат, є чітке визначення структурних компонентів досліджуваного феномену. Дослідниця досить вдало зуміла виокремити саме ті взаємопов'язані між собою компоненти, які охоплюють найбільш важливі спектри, що мають вплив на професійну культуру майбутнього вчителя іноземних мов, на основі враховування (*що дуже важливо*) особливостей майбутньої професії вчителя іноземних мов: професійно-аксіологічний, психолого-рефлексивний, креативний, інформаційно-комунікативний. Нам імпонує те, що дисертантка не перефразовувала їх формально в критерії іншими словами, як це загальноприйнято, а в такому ж формулюванні подала як критерії. Досить лаконічно і водночас повно охарактерезовано рівні професійної культури майбутнього високий (творчий), середній (достатній), низький (початковий).

Заслуговує на увагу те, що авторка у своїй науковій кваліфікаційній праці в межах викладання навчальної дисципліни «Англійська мова: розвиток усної комунікації» аналізує формувальні можливості **не лише** досить цікавих і оригінальних *інноваційних методів*, зокрема *заняття-подорож «Несекретні матеріали» («Unclassified materials»)*, *тренінгові технології*, *авторська методика «Скринька професійних цінностей» (змішане навчання із застосуванням методики інтелект-карт)*, *метод кроссенс («перетин значень»)*, *ігрове моделювання педагогічних, навчальних, професійних і життєвих ситуацій*, зокрема *тренінгова вправа «Крок до професійної культури»*, досить вдало спрямованих на формування інформаційно-комунікаційного, креативного, психолого-рефлексивного компонентів професійної культури, а й *традиційних підходів* до набуття

професійної культури, акцентуючи увагу на тому, що вони мають не менше значення за умови їх адаптації до сучасного стану в освіті та удосконалення.

З глибокою повагою до автора сприймається імпонуюча нам позиція про те, що ефективність формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов залежить від органічного поєднання інноваційних та інтерактивних технологій з традиційними як у змішаному навчанні, так і при проведенні аудиторного та дистанційного навчання.

Цілком погоджуємось з гарно обґрунтованою позицією авторки щодо домінуючої ролі і місця у формуванні професійної культури саме ігрових технологій, пов'язаних з організацією та проведенням педагогічних ігор, які імітують ситуації, що можуть скластись у подальшій професійній діяльності і потребують від учителя належного рівня професійної культури. На особливу увагу заслуговує авторська думка про те, що сам викладач має демонструвати власний рівень професійної культури, виступаючи при застосуванні цього методу модератором або консультантом, створюючи сприятливі умови для прояву активності студентів при виконанні тих чи інших ролей, в яких формуються таких необхідні для майбутнього вчителя професійні якості, як самостійність, креативність, лідерство, конструктивність у спілкуванні,

Обґрунтовуючи логічно вибудовані складові структурно-функціональної моделі формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов, яка вміщує у собі необхідні для формування професійної культури взаємопов'язані та взаємозалежні блоки і є гнучкою у використанні, авторка доводить роль і місце професійної культури в цілісній системі фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов і переконує, що за рахунок її активного функціонування зримо прослідковується позитивна динаміка сформованості компонентів професійної культури та забезпечується успішна реалізація об'єднувального компоненту моделі – організаційно-педагогічних умов. Це є дуже важливим.

оскільки успішне формування окремого компонента системи неможливо, без впливу на систему в цілому.

Оцінюючи дисертаційне дослідження з точки зору його корисності, зокрема орієнтованості на практику, хотів би підкреслити *практичну цінність* роботи а саме *по-перше*, практичну цінність впровадження в практику професійної підготовки вчителів методичного супроводу формування професійної культури з використанням традиційних, інноваційних, інформаційних технологій, методів «Акваріум» та «Синтез думок», методу ментальних карт та кроссенс, тренінгових вправ «Художня виставка», «Крок до професійної культури»; *по-друге*, практичну цінність методичного супроводу формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Таким чином, цілком переконливо можна констатувати, що завдання, поставлені в межах даної дисертаційної роботи, розв'язані, досягнута мета дослідження, а саме: визначенно, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність організаційно-педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у фаховій підготовці.

Побажання і рекомендації стосуються наступного:

1. Очевидно, помилково в підрозділі 2.1 під назвою «Характеристика організаційно-педагогічних умов та методологічні засади формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов» продубльовано методологічні засади, які розглядаються в підрозділі 1.1 що має назву «Методологічні засади формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов в процесі фахової підготовки».
2. Розглядаючи зміст професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов, яку дослідниця поділяє на загальну і спеціальну, доцільно було б, окрім інтелектуальної складової професійної культури, для формування якої дисертантка застосовує цікаві

інноваційні засоби (інтелект-карта, карта пам'яті, карта розуму, майндмеппінг і інші) коротко висвітлити роль і місце морально-етичної культури у загальній професійній культурі педагога, яка, на наш погляд, є її невід'ємною складовою, про що засвідчує цитата дослідниці, взята зі змісту роботи «У нашому дослідженні ми дійшли висновку, що професійна культура поєднує у собі соціальні, психологічні, моральні та духовні основи педагогічної професії.

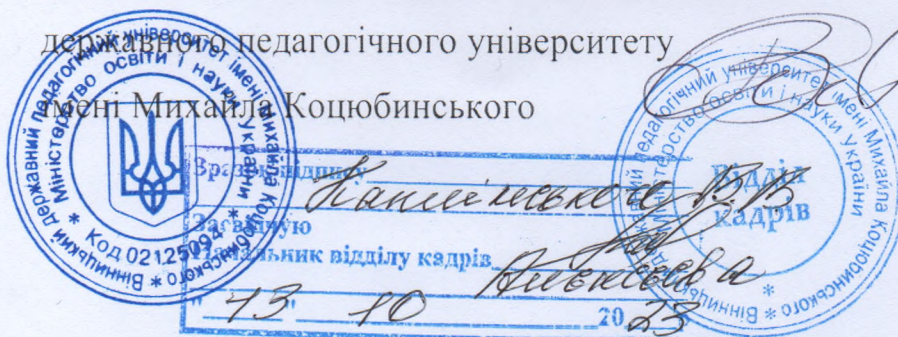
Однак побажання мають чисто формальний характер і не впливають на зміст дослідження, яке є актуальним, **своєчасним, потрібним, сучасним**, логічно довершеним, має високий науковий рівень, беззаперечну наукову новизну, теоретичне і практичне значення, а його результати є перспективними. Все вищезазначене дає підстави для висновку про те, що виконана дисертаційна робота «**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**» повністю відповідає вимогам а її авторка Дученко Анна Василівна заслуговує на присвоєння їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Впевнений, що завдяки своїй науковій новизні і практичній значущості даний дисертаційний проєкт матиме свою післядію і життєвість. Бажаю подальших успіхів дисертантці, а також усіх умов для оптимізму і плідності в подальших наукових кроках Дякую за увагу!

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор
кафедра педагогіки, професійної освіти та
управління освітніми закладами Вінницького
державного педагогічного університету

Імени Михайла Коцюбинського

Каплінський В.В.